

folytán az anyagkihozás és az erdei szállítás, valamint a járhatatlan rossz közutak miatt az anyagnak a vasutakig, vagy a tutajozható vizekig való fuvarozása nagyobbára csak télen, fagyott uton, a havon eszközölhető, nem nyújt minden esetben biztos alapot ahhoz, hogy a vállalkozó nagyobbarányu kereskedelmi kötésekre vállalkozzék, határidőhöz kötött szállítási kötelezettséget vállalhasson. Enyhe téli időjárás esetén az erdei völgyekben reked a fa, s a kereskedő elvállalt kötelezettségeinek eleget nem tehet.

Ez az eset ugyan már nem csupán a most taglalt faeladási módok hibája, de mert hitem szerint ezeket az értékesítési eljárásokat éppen az ily körülmények kényszere, az erdők feltáratlansága teremtette, azt, mint a faeladási módokkal kapcsolatos hátrányt, itt említés nélkül nem hagyhattam.

Arra nézve végül, hogy a most taglalt faértékesítési módok az erdőjövedelmet nagymértékben befolyásolják, a legközelebb fogok részletesen kitérni, hogy ezuton is bizonyít-sam az okszerű erdei szállítóeszközöknek a fatermés értékesítésére való kiváló befolyását.

A magyar korona országainak gyári faipara az 1898. évben.

Ismerteti: *Schmidt Károly*, m. kir. erdőtanácsos.

(Befejezés.)

Bot-, fadiszmü-, író- és rajzser-, faszijkorong-, faszerszám- és gyermekjátékszer-gyártás.

I. A gyárak száma és azok általános viszonyai.

Az 1898. évi összeírás szerint van hazánkban 8 *botgyár* és pedig 1 Nádason Arad vm., 2 Esztergomban, 1 Alsó-Veszteniczken Nyitra vm., 1 Vágújhelyen Nyitra vm., 1 Zay-Ugrócson, Trencsén vm., 1 Samoboron Zágráb vm., és 1 Károlyvárosban. 5 *fadiszmü-*

gyár és pedig 1 Maluzsinán Liptó vm., 1 Lipótváron Nyitra vm. 1 Bártfán Sáros vm., 1 Illaván Trencsén vm. és 1 Predméren Trencsén vm. 1 *rajz- és írószergyár* Visegrádon Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm., 1 *faszijkoronggyár* Budapesten, 1 *faszerszámgyár* Budapesten és 3 *gyermekjátékszergyár* és pedig 1 Maros-Vásárhelyt, 1 Chvojniczán Nyitra vm. és 1 Bártfán.

Az egyes előállított iparcikkek csekély értéke és mennyisége folytán ezt az egészben 19 vállalatot egy fejezetben tárgyaljuk.

A felsorolt üzemek felállításánál lényeges kellék, hogy az olcsó munkáskéz rendelkezésre álljon. Látjuk ezt első sorban a botgyáraknál, de befolyással bír ez a fadiszmü- és gyermekjátékszergyártásnál is. A fadiszmüáru-gyárak közül azok, a melyek az ország nyugati részén létesültek, Ausztriából bevándorolt iparosok kezében vannak, a kik a lipótvári és az illavai fegyintézetekben olcsó és meglehetősen állandó munkaerőre tehettek szert. A rajz- és írószer, valamint a faszijkorong és faszerszámgyárak elhelyezésénél pedig inkább az értékesítés üzleti követelményeire voltak tekintettel, a melyek ezen üzemeket a fővárosba vagy annak közelébe utalták.

A megjelölt üzemek közül a legrégebbi a zay-ugróci gróf Zay-féle botgyár, amely üzemét 1869-ben kezdte meg, a többiek mind újabban és pedig több mint felerészben a 90-es években keletkeztek. A vállalatok mind magánosok kezében vannak.

II. A gyárak berendezése.

Az itt tárgyalt gyáraknál aránylag a faipar többi ágaihoz képest kisebb motorikus erőszükségletet találunk, miután a gyártás, nagy munkamennyiséget nem igényel, azonkívül a finom botgyártás fafaragás és játékszerkészítésnél a kézimunkának igen nagy szerepe van. Motorikus erő felett 13 üzem és pedig 5 botgyár, 3 fadiszmüáru-gyár, 2 gyermekjátékszer-gyár, az író- és rajzszergyár, a faszijkorong- és a szerszámgyár rendelkezett. Aránylag legtöbb volt a motor a gyermekjátékszer-, legkevesebb a fadiszmüáru-gyáraknál. Gőzüzemű volt 7 telep, vizerővel dolgozott 4, gázmotorral kettő.

A 7 gőzüzemes telepen egészben 254 m² fűtőfelületű kazánt használtak. Használatban volt 10 drb együttvéve 308 lóerejű gőzgép és pedig 1 lokomobil, 1 motor és 8 stabilgőzgép. A botgyár-

rakra jutott ebből 5 gőzgép 144 lóerővel, a fadiszmüáru-gyárakra 3 gép 75 lóerővel, a gyermekjátékszer-gyárakra 2 gép 89 lóerővel. A vízmotorok száma 7 volt és pedig 1 turbina 18 és 6 vízi-kerék 178 lóerővel. Gázmotort csak a 2 budapesti telep használt 5 illetőleg 15 lóerő munkabírással.

A 19 ipartelep együttes erőbírása eszerint 524 lóerőt tett ki. A gyárak munkagépei és egyéb berendezési tárgyai a következő összeállításból tűnnek ki:

Keretfűrész volt 10, körfűrész 88, szalagfűrész 27, kanyarítófűrész 6, marógép 45, különféle gyalugép 70, fafurógép 22, vésőgép 15, facsiszológép 60, fémsziszológép 1, sajtó 9, faesztérge 133, gyalupad 158 stb.

III. A gyárak termelése.

Tüzelőanyagból a kimutatott fogyasztás 2490 m³ tűzifa, 3302 m³ hulladékfa és fűrészpor, 7466 q. kőszén, 68 q. faszén és 36,000 m³ világító gáz volt. A kőszén több mint felerészben osztrák és németországi eredetű volt.

A feldolgozott *nyersfa* anyagmennyiség aránylag nem nagy volt, miután a faanyag tulnyomólag már mint többé-kevésbé feldolgozott félgyártmány kerül az itt tárgyalt gyárakba. Aránylag legtöbb nyersanyagot és pedig bükkfát a botgyárak használták fel, a fadiszmüáru-gyártásnál a bükkfán kívül luczfenyő-, éger-, juhar-, hárs- és diófát, a gyermekjátékszergyártásnál pedig ezenkívül még körte-, gyertyán-, nyár-, cseresznye-, olaj- és czédrusfát, azonkívül még spanyolnádat és czirokszalmát is használnak.

A gyárak bemondása szerint felhasznált faanyagot a következő összeállításból látjuk:

bükkfa	---	---	---	---	6414	m ³	magyarországi beszerzés
luczfenyőfa	---	---	---	---	487	"	"
jegenyefenyőfa	---	---	---	---	646	"	"
juharfa	---	---	---	---	56	"	"
égerfa	---	---	---	---	41	"	"
hársfa	---	---	---	---	49	"	"
diófa	---	---	---	---	22	"	"
körtefa	---	---	---	---	100	"	"
gyertyánfa	---	---	---	---	160	"	"

nyárfa	40 m ³	magyarországi beszerzés
cseresznye	10 "	"
czédrusfa	10 "	külföldi
olajfa	3 "	"
spanyolnád	250 kg.	"
czirokszalma	100 "	"

A felhasznált *félgyártmányokat* illetőleg utalhatunk a következő táblázatban foglaltakra:

A felhasznált félgyártmány megnevezése	mennyiségi egysége	összes mennyisége	Ebből beszerezett	
			Magyarországon	Külföldön
Bükkfapalló	m ³	72	72	—
Körte és egyéb gyümölcsfapalló	"	100	100	—
Hársfapalló	"	10	10	—
Juharfa-palló	"	150	150	—
Luczfenyő-deszka	"	1,280	1,280	—
Jegenyefenyő-deszka	"	100	100	—
Bükkfa-deszka	"	60	60	—
Hársfa-deszka	"	48	48	—
Égerfa-deszka	"	12	12	—
Tölgyfa-deszka	"	16	16	—
Borítólemez különféle fából	m ³	2,400	—	2,400
Erdei botok	db	1.020,000	1.020,000	—
Somfa-botok	"	299,000	259,000	40,000
Mogyorófa-botok	"	452,000	452,000	—
Szelidgesztenyefa-botok	"	750,000	750,000	—
Kőrísfa-botok	"	22,000	22,000	—
Jeneszter-botok	"	108,000	—	108,000
Meggyfa-botok	"	350,000	350,000	—
Vegyesfajta botok	"	75,000	75,000	—
Meggyfa-kampó	"	16,000	—	16,000
Mogyorófa-kampó	"	80,000	80,000	—
Szelidgesztenyefa-kampó	"	20,000	20,000	—
Somfa-kampó	"	60,000	60,000	—
Somfabotok-fogantyúval	"	30,000	30,000	—
Mogyorófabotok-fogantyúval	"	20,000	20,000	—

A közölt adatok kiegészítésében megjegyzendő, hogy a luczfenyődeszka túlnyomólag ládakészítéshez használtatott, továbbá pedig, hogy az illető gyár közlése szerint a somfabotanyag kimutatott részét kivételesen azért hozatta Ausztriából, mert arra azon-

nal szüksége volt. A jenezster botanyag Angliából hozatott be, mert az a kívánt minőségben csak ott kapható, a meggyfakampó pedig azért hozatott be Ausztriából, mert ott olcsóbban lehetett beszerezni.

Az itt tárgyalt 19 gyár évi termelésének értéke 1.418,444 koronát, telepenként tehát kerek átlagban 75.000 K.-t tett ki, a miből kitűnik, hogy a telepek, valamint általában az itt tárgyalt iparágak is a kisebbek közé tartoznak.

Megjegyzésével annak, hogy a termelés darabszám szerinti mennyiségére az itt ismertetett könyvben csak a botgyártást illetőleg találunk adatokat, az egyes cikkek termelésének és azok kivitelének mérvét, valamint a termelés és a kivitel % arányát a következő adatokból vehetjük ki:

A cikkek meg- nevezése	a termelés			a kivitel	
	men- nyisége darab	értéke korona	az össz- term. %	értéke korona	a termel. % -ában
1. Botgyártás:					
Kész sétatotok	249,200	88,600	6·25	88,475	99·86
Kész ernyőbotok	1.600,000	540,941	38·14	538,111	99·47
Félkész botok és fogantyúk	6·910,000	237,897	16·77	233,443	98·13
Pipaszárak	360,000	20,000	1·41	20,000	100·00
Összesen	9.119.200	887,438	62·57	880,029	99·17
2. Faldíszműgyártás:					
Aranyozott rálaléczek	94,000	6·63	46,000	48·94	
Aranyozott rámák	33,000	2·32	—	—	
Fényezett rálaléczek és díszműbutorok	10,000	0·70	—	—	
Templomberendezés és színházi díszletek	24,000	1·69	1,000	4·17	
Aranyozott konzoltükrök és asztalok	136,400	9·62	103,400	75·80	
Összesen	297,400	20·96	150,400	50·57	
3. Író- és rajzszerkek	60,600	4·27	13,000	21·45	
4. Faszijkorongok	80,228	5·66	34,944	43·25	
5. Faszerszámok	39,980	2·82	9,280	23·24	
6. Gyermekjátékszerkek	52,798	3·72	17,577	33·30	

A mint látjuk, a botgyártás valamennyi termelés között első helyen áll és igen nagy kivitel van ez áruból. Ha valamit sajnálnunk kell ennél az iparágnál, az az, hogy igen nagymennyiségű botárut nem teljesen kikészített, hanem csak félkész állapotban visznek ki a külföldre és így a feldolgozással járó haszon, — a mi pedig a nyers, illetve félkészárúnak legalább 3—4-szerese — teljesen elvész reánk nézve. A botárú kivitelnél nagyrészt külföldi

közvetítők szerepelnek. A fent közölt adatok kiegészítésekép megemlíthető, hogy a külkereskedelmi statisztikában foglalt adatok szerint meggyfaszárakból, nyers és félig kész erdei botokból, nap- és esernyőbotokból kivitelünk 1898-ban egészben 1.108,892 korona értékű volt.

A többi czikkeket illetőleg — a melyekről a gyermekjátékszereket kivéve a statisztika nem emlékezik meg — megemlítendő, hogy aranyozott konzoltükrökből és asztalokból Nagy-Britannia és a Balkán-államokba, író- és rajzszerek, faszíjkorongok és faszerszámokból pedig szintén a Balkán-államokba volt kivitel.

Az itt tárgyalt faárúk termelése az aránylag nagy kivitel daczára nem képes az ország szükségletét fedezni. Így például az ernyőbotoknál a statisztika 56,700 K. értékű behozatalt tüntet fel. Még rosszabbul vagyunk a gyermekjátékszereknél, a melyekből főleg Angliába és Franciaországba van kivitelünk. Ezeknél az áruforgalmi statisztika (machée- és fajtékszerekből) 67,300 K. értékű kivitel ellenében 1.587,500 K. értékű behozatalt tüntet fel. Ezen iparág fejlesztése ép ezért nálunk igen szükségesnek mutatkozik.

Nem hagyható említés nélkül végül az sem, hogy nagykereskedőink az itt említett czikkek raktáron való tartásával alig foglalkoznak, úgy, hogy kiskereskedőink sokszor nem tudva hazai czimeket, bécsi nagykereskedőkhöz fordulnak, miáltal mellőzhető behozatalt teremtenek, másrészt pedig gyárainkat is a kivitel felé terelik. Ezen visszasság mielőbbi megszüntetése ép ezért igen kívánatos.

Egyéb faárúk gyártása.

I. A gyárak száma és azok általános viszonyai.

Az itt tárgyalt telepek különböző jellegű iparcikkeket gyártanak. 13 gyári jellegű ipartelep van itt egybefoglalva és pedig: 4 fagyapotgyár, ezek közül 1 Kokován, Gömörvm., 1 Kis-Palugyán, Liptó vm., 2 Liptóújvárt, azonkívül 1 fagyapot- és cserkéregzuzógyár Rahón Máramaros vm., 1 cserkéregtörő-gyár Berzenczén, Somogy vm., 2 gyujtószálka-gyár, ezek közül 1 Liptó-Szt-Mihályon és 1 Rózsahegyén, 1 mogyorófasörtisztító-háncs és hordódugógyár Alsó-Hraboniczán, Bereg vm., 1 redőnygyár Budapesten, 1 láda-

gyár Budapesten és végül a két horvátországi ipartelep: 1 kefe-famosógép- és hordódugó-gyár Kőrösön, Belovár-Kőrös vm. és 1 fa-áru gyár Vrbovskon, Modrus-Fiume vm.

Ezek a gyárak, a Budapesten levő 2 gyárat kivéve, mind olyan vidéken létesültek, a hol az üzemükhöz szükséges fa megfelelő mennyiségben áll rendelkezésre. Az üzemek mind újabb időben keletkeztek. Láda-, kefégyártás, gyujtószálkagyártás, cserhéljörlés kisiparszerüleg hazánkban már régebb ideje üzettek, a gyártelepek azonban mind újabb keletűek, egyes telepek közülök eredetileg kis ipartelepek voltak és csak a legújabb időkben alakultak át gyári telepekké. A felsorolt telepek mindannyian magánosok birtokában és kezelésében voltak.

II. A gyárak berendezése.

Az említett 13 gyártelep közül 1 kézi, 12 pedig géphajtóerőre volt berendezve, utóbbiak együttes motor ereje 588 lóerőt tett, a melyből 314 = 53·4% a gőzerőre, 274 = 46·6% pedig a vizerőre jutott. A gőzerejű hajtógépek táplálására 8 gőzkazán szolgált 435 m² együttes fűtési felülettel, a gőzgépek lóerejét 8 gőzmotor, és pedig 5 stabil gőzgép és 3 lokomobil szolgáltatta, míg a vizerő 8 vizikerék és 1 turbina közvetítésével szolgált a gyártás céljaira; a vizikerekre együttesen 256, a turbinára 18 lóerő jutott; a gőzgépek lóerő átlaga 39·2, a vizierejű hajtógépeké 30·4, az összes motorok átlaga pedig 34·6 lóerő.

A legfontosabb munkagépek és azok száma a következő összeállításból vehető ki :

keretfűrész	---	---	---	---	4	csapvágó fogazógép	---	---	---	1
kőrfűrész	---	---	---	---	38	hordókészítő-gép	---	---	---	6
szalagfűrész	---	---	---	---	7	*kapocsszegecselő-gép	---	---	---	3
fagyalugép	---	---	---	---	37	*drótfüzőgép	---	---	---	3
*famarógép	---	---	---	---	6	sajtológép	---	---	---	10
faeszterga	---	---	---	---	10	csertörő- és őrlőgép	---	---	---	4
fafurógép	---	---	---	---	23	*gyujtószáлка taszító-gép	---	---	---	9
szelő- és hasító-gép	---	---	---	---	7	gyujtószáلكatisztító-gép	---	---	---	11
borító lemez (furnir) gép	---	---	---	---	1	gyujtószáлка rendező-gép	---	---	---	2

összesen 182

ezek közül volt 56 magyarországi, 56 ausztriai, 64 németországi,

5 angolországi és 1 észak-amerikai Egyesült-Államokbeli beszerzés (utóbbi szivarládák gyártásához használt lemezhasító-gép). A kör-fűrészek, szalagfűrészek, faesztergák, furnirollók és sajtológók, csapvágó- és fogazó-gépek egyrészét az egyes gyárak maguk szerkesztették és készítették. A *-gal jelölt gépek mindannyian külföldről kerültek be.

III. A gyárak termelése.

Tüzelőanyag felhasználtatott 13,055 m³ hulladékfa, 1200 m³ tűzifa és 260 q. kőszén. A hulladékfa és kőszén kis része ausztriai eredetű volt.

Gyártási czélokra feldolgoztatott :

luczfenyőfa	---	---	---	15,480 m ³	ebből 1600 m ³ Ausztriából
jegenyefenyőfa	---	---	---	5,100 "	kizárólag hazai anyag
bükkfa	---	---	---	16,700 "	" " " "
diófa	---	---	---	211 "	" " " "
égerfa	---	---	---	2,660 "	" " " "
mogyorófa	---	---	---	2,492 "	" " " "
nyárfa	---	---	---	425 "	" " " "
fűzfa	---	---	---	15 "	" " " "
juharfa	---	---	---	19 "	" " " "
hársfa	---	---	---	18 "	" " " "
tölgyfa	---	---	---	40,005 "	" " " "
cedrelafa	---	---	---	1,000 "	az ész.-am. Egy.-Államokból
luczfenyődeszka	---	---	---	510 "	ebből 10 m ³ Ausztriából
erdei fenyődeszka	---	---	---	18 "	kizárólag hazai anyag
tölgydeszka	---	---	---	4 "	" " " "
luczfenyőredőny és zsalufa	---	---	---	220,000 m	" osztrák "
vagyis egészben	---	---	---	84,657 "	nyersfa és deszkaanyag, a melyből 82,047 m ³ = 96% hazai származású volt.

A faárugyáraink által előállított iparcikkek mennyiség és érték szerint részletezve, valamint az eladási mennyiség és országok megkülönböztetésével a következő táblázatba vannak foglalva :

Az előállított iparczkk megnevezése	mennyiségi egysége	mennyisége	értéke	Ebből eladatott						
				Magyar- országon	Ausz- triába	Német- ország- ba	Olasz- országba	Orosz- ország- ba	Balkán állá- mokba	Külföldre összesen
				k o r o n a é r t é k b e n						
Bükkfadonga	m ³	884	26,514	—	—	—	26,514	—	—	26,514
Lucezfenő fűrészáru	„	1,254	50,141	24,000	—	—	26,141	—	—	26,141
Bükkfapalló	„	224	6,732	—	—	—	6,732	—	—	6,732
Bükkfadeszka	„	3,943	118,348	—	—	—	118,348	—	—	118,348
Juharlapalló	„	270	16,219	—	—	—	12,219	—	4,000	16,219
Diófapalló	„	263	15,846	—	—	—	15,846	—	—	15,846
Lemezek tavoletti különf. fából	—	—	32,824	16,000	16,824	—	—	—	—	16,824
Sziviariáda bükkfából	—	—	185,285	—	—	—	185,285	—	—	185,285
„ égerfából	—	—	101,806	48,350	41,018	—	—	—	12,438	53,456
„ cedrelafából	—	—	26,812	—	—	—	—	—	—	—
Árumintadoboz	—	—	9,357	6,800	2,557	—	—	—	—	2,557
Kocsikenőcs doboz	—	—	31,450	20,000	6,000	—	5,450	—	—	11,450
Párkányléc	—	—	60,220	30,000	20,000	—	10,22	—	—	30,220
Tálalótálca fából	—	—	4,992	—	4,992	—	—	—	—	4,992
Félkész bot	drb	40,000	6,000	—	6,000	—	—	—	—	6,000
Kefefa bükkfából	—	—	40,000	20,000	20,000	—	—	—	—	20,000
Hordódugó fenyőfából	drb	3.300.000	30,664	17,237	10,783	—	—	—	2,644	13,427
Mosódeszka	„	1,000	2,000	2,000	—	—	—	—	—	—
Faredőny felszerelve	„	10,000	100,000	100,000	—	—	—	—	—	—
Fölhuzós zsalu	„	4,000	120,000	120,000	—	—	—	—	—	—
Vászonredőny	„	10,000	60,000	60,000	—	—	—	—	—	—
Csomagoló forgács (fagyapot)	q	32,000	193,280	65,115	19,309	5,700	—	103156	—	128,165
Ecetforgács	„	1,100	9,900	9,900	—	—	—	—	—	—
Mogyoróforgács (sörderítő)	„	1,200	14,400	2,640	2,640	9,120	—	—	—	11,760
Gyujtószálla	drb	6.500.000	61,600	55,641	5,959	—	—	—	—	5,959
Tölgycserháj örölve	q	10,000	70,000	4,900	22,500	40,150	—	—	2,450	65,100
Lucezserháj törve	„	6,700	40,000	40,000	—	—	—	—	—	—
Cserfadorong tűzfa	ürm ³	35,000	105,000	105,000	—	—	—	—	—	—
Árulóda	—	—	160,000	160,000	—	—	—	—	—	—
Összesen	—	—	1.698,760	933,765	178582	54,970	406,755	103156	21,532	764,995

A fenti adatokból kivehetőleg az itt tárgyalt 13 gyártelep 29-féle iparczikket állított elő 1.698,760 K. értékben, a melyből a magyarországi 11 gyárra 924,844 K. = 54·4⁰%, a társországek két gyárára pedig 773,916 K. = 45·6⁰% esett, jeléül annak, hogy a társországi két faárugyár az anyaországiaknál jóval nagyobb üzemü ipartelep. Igazolja ezt egyébként a gyárak átlagos termelésének értéke is, a mely Magyarországon egy gyárra esőleg 87,076, Horvát-Szlavonországban pedig 386,958 K-t tett ki.

Az egyes iparczikkeket véve, azt találjuk, hogy 100,000 K. vagy ezt meghaladó értékben 8, 50—100 ezer K. értékben 5, 20—50 ezer K. értékben 7, és ezen aluli értékben 9 iparczikk szerepel. Kivitel tárgyát 20 iparczikk képezte, 9 ellenben kizárólag belföldön nyert elhelyezést. Örvendetes jelenség a redőnygyártás meghonosulása, minekfolytán az esslingeni redőnyök behozatala jelentékenyen alább szállott.

Az elhelyezés mérvét tekintve, a belföldi eladásra 54·97⁰%, a külföldre pedig 45·03⁰% esik. A külföldi kivitelből a legjelentékenyebb rész 23·94⁰%-al Olaszországra jut, Ausztriára utána következőleg pedig 10·51⁰%. Az Olaszország felé irányuló kivitel leginkább a Fiuméhez közel levő vrbovskói faárugyár javára esik, különösebben bükkdeszka és bükkfa-szivarláda vitetett ki nagyobb mennyiségben.

Nádszövet-, szalmahüvely- és czirokseprőgyártás, kosárfonás.

I. A gyárak száma és azok általános viszonyai.

Az itt tárgyalt iparágak közül szoros értelemben véve fát-feldolgozó iparágnek tulajdonkép csak a kosárfonás és részben még a nyeleket s egyéb fát igénylő seprőgyártás nevezhető, rokontermészetüknél fogva azonban ezek az iparágak, a mennyiben nem házi és kisipari, hanem gyári jellegűek, szintén be vannak véve az ismertetés keretébe.

Az 1898. évi összeírás szerint van: nádszövetgyár 1 Pozsonyban, 1 Fertő-Szt-Miklóson, Sopron vm., 1 nádszövet- és szalmahüvelygyár Nagy-Kanizsán, 2 szalmahüvelygyár Váczott, 4 kosárfonó-telep és pedig 1 Nagy-Enyeden, Alsó-Fehér vm., 1 Apatinban, Bács-Bodrog vm., 1 Bucsán, Bihar vm. és 1 Podolinban, Szepes vm. 1 czirokseprő- és kefégyár Orosházán, Békés vm. 1 czirokseprő-

és surolókefe-gyár Győrött, 1 czirokseprő-gyár Nagy-Teremián, Torontál vm. és 1 rizsszalmagyár Kassán.

II. A gyárak berendezése.

Az itt tárgyalt ipartelepek készítményeinek előállítása oly egyszerű, hogy csak igen kevés helyen volt motorikus erő igénybe véve. A kosárfonótelepek mind kézierővel dolgoztak. A kosárfonótelepeken 5 kézzelhajtott vesszőhasító-gép, 10 gyalugép, 1 kombinált hasító- és gyalugép, 65 fonópad és 65 fonóbak, 3 gyalupad, 1 kézfuró, 199 drb különböző kéziszerszám lett összeírva.

A czirokseprő- és surolókefegyárak 4 czirokmagszedő-géppel, 1 cziroksajtóval, 4 faesztergapaddal nyélkészítéshez, 45 kézisepőkötő-géppel, 72 varrókészülékkel és géppel, 5 kénező, illetve fehérítő kemenczével, 9 seprővágóval és 3 kefevágó-készülékkel voltak ellátva.

III. A gyárak termelése.

Az itt felsorolt telepek legnagyobb része motorikus erőt nem használt és így a tüzelőanyagfogyasztásuk is jelentéktelen volt. Az 1898-iki összeírás 900 q. osztrák-sziléziai kőszén és 50 q. benzint jegyzett fel.

Nyersanyagok és félgyártmányokból a főbb anyagokat véve, felhasználtatott 20,500 q. nád, 13,140 q. rozsszalma, 2160 q. héjazatlan fűzfavessző, 2800 q. fehérített fűzfavessző, 1910 q. spanyolnád, 9800 q. czirokszalma, 870,000 drb seprűnyél, 55,000 db kefe, 422 m³ különféle karó- és léczanyag.

Az előállított iparcikkekre a nádszövetet és szalmaárut mérve, álljanak itt a következő adatok:

Termeltetett:	mennyiségi egység	mennyiség	érték korona	ebből eladatott Magyarorsz. külf.
Különböző kosáráru...	—	—	445,520	77·7% 22·3
czirokseprő ...	drb	1.370,000	443,000	56·4 „ 43 6
gyökérsurlókefe ...	„	55,000	11,000	100 „ —

A külföldi kivitel tulnyomó részben Ausztriába, kismértékben Németországba és a Balkán-államokba történt.

Az itt tárgyalt iparágak között legjobb fejlődést a kosárkötő-ipar mutatott.

Fatelítés.

I. A gyáarak száma és azok általános viszonyai.

1898-ban 5 fatelítő-telep volt üzemben és pedig a m. kir. államvasutak 3 telepe, ezek közül 1 Nagyváradon, 1 Perecsenyben, Ung vm., 1 Novskán, Pozsega vm., továbbá a m. kir. posta és táviró kincstár telepe Breznóbányán, Zólyom vm. és végül Rütgers Guido fatelítő-telepe Nagykanizsán. Utóbbi vállalat a déli vasut talpfaszükségletét impregnálta.

II. A gyáarak berendezése.

Az öt telepnél üzemben volt 12 gőzkazán 355 m² fűtőfelülettel. 11 kazán motorikus és gőzölési, 1 pedig kizárólag gőzölési czélokra szolgált, továbbá 10 gőzgép 125 lóerővel, 15—46 lóerő határok között. A gőzgépek közül volt 3 stabil, 7 mobil.

Telítésre használtatott cinkklorid és kreosottartalmu kátrányolaj a talpfakhoz a többé-kevésbé módosított Burnett-féle eljárás alkalmazásával, és rézgalic a táviró-póznák telítéséhez, a Boncherie-féle eljárás szerint. Utóbbinál a berendezés 2 nyomó-szivattyuból, folyadéktartányból és csővezetékéből állott, míg előbbieknél volt 10 telítő-kazán, 45 csille, 5 vízszivattyu, 4 vacuum- és 4 nyomó-szivattyu, 8 folyadéktartó, 21 kátrányolajkazán, 1 előmelegítő, 1 kopácsoló- és 1 talpfafuró-gép.

III. A gyáarak termelése.

Az üzemek 14,736 q. kőszénét fogyasztottak.

Bükkfalpa 538,444, erdei fenyőtalpa 39,016 és tölgytalpa 98,447 drb került telítés alá, azonkívül telítettek 1898-ban 8020 db luczfenyő táviró-póznát és 7 m³ erdei fenyődeszkat.

A telített faanyag értéke egészben 1.418,664 K.-t, ebből a faanyag beszerzési értéke 1.123,106 K.-t, a telítés értéke 295,558 koronát tett ki.